

XOTIN-QIZLARDA IJTIMOIIY FAOLLIKNI SHAKLLANTIRISHDA
PSIXOLOGIK OMILLARNING ROLI

Botirova Maxliyo Botir qizi

Buxoro davlat universiteti psixologiya mutaxassisligi tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etuvchi psixologik omillar tahlil qilinadi. Jumladan, motivatsiya, o'z-o'zini baholash, ijtimoiy ishonch, liderlik qobiliyati, emotsional barqarorlik va kommunikativ kompetensiya kabi omillarning ayollar faolligiga ta'siri ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi. Shuningdek, xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni, ularning ijtimoiy tashabbuskorligi va faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishda psixologik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijalari xotin-qizlar ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan pedagogik-psixologik yondashuvlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: xotin-qizlar, ijtimoiy faollik, psixologik omillar, motivatsiya, o'z-o'zini baholash, liderlik, emotsional barqarorlik, kommunikativ kompetensiya.

Аннотация: В данной статье анализируется роль психологических факторов в формировании социальной активности у женщин. С научной точки зрения освещается влияние таких факторов, как мотивация, самооценка, социальная уверенность, лидерские способности, эмоциональная устойчивость и коммуникативная компетентность на уровень социальной активности женщин. Также раскрывается значение психологической поддержки в развитии социальной инициативности, активной гражданской позиции и укреплении роли женщин в обществе. Результаты исследования могут служить основой для совершенствования психолого-педагогических подходов, направленных на повышение социальной активности женщин.

Ключевые слова: женщины, социальная активность, психологические факторы, мотивация, самооценка, лидерство, эмоциональная устойчивость, коммуникативная компетентность.

Abstract: This article examines the role of psychological factors in shaping women's social activity. It highlights the scientific significance of such factors as motivation, self-esteem, social confidence, leadership ability, emotional stability, and communicative competence in increasing women's social participation. The paper also reveals the importance of psychological support in developing women's social initiative, active civic position, and social engagement. The results of the study may contribute to improving psychological and pedagogical approaches aimed at enhancing women's social activity in society.

Keywords: women, social activity, psychological factors, motivation, self-esteem, leadership, emotional stability, communicative competence.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotini ta'minlash, fuqarolik jamiyatini mustahkamlash hamda ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda barcha qatlam vakillarining faol ishtirokini kuchaytirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, xotin-qizlarning jamiyat hayotidagi o'rni, ularning ijtimoiy faolligi, tashabbuskorligi va ijtimoiy mas'uliyatini oshirish masalasi zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki xotin-qizlarning ijtimoiy faolligi nafaqat oila va mahalla miqyosida, balki ta'lim, mehnat, boshqaruv, madaniyat hamda jamoatchilik hayotida ham sezilarli ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'ladi.

Xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini shakllantirish murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, u nafaqat tashqi ijtimoiy sharoitlar, balki ichki psixologik omillar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Jumladan, shaxsning motivatsiyasi, o'ziga bo'lgan ishonchi, o'z-o'zini baholash darajasi, emotsional barqarorligi, kommunikativ qobiliyati, irodaviy sifatlari va liderlik xususiyatlari uning jamiyatdagi faollik darajasini belgilovchi muhim psixologik ko'rsatkichlar sanaladi. Mazkur omillar yetarli darajada rivojlangan taqdirda, xotin-qizlarda tashabbus ko'rsatish, mustaqil qaror qabul qilish, jamoatchilik ishlarida faol qatnashish va o'z salohiyatini namoyon etish imkoniyati ortadi.

Shu bilan birga, ayrim holatlarda jamiyatda saqlanib qolayotgan stereotipik qarashlar, psixologik to'siqlar, ijtimoiy bosim, o'z imkoniyatlarini past baholash, qo'rquv va ishonchsizlik kabi omillar xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini cheklab qo'yishi mumkin. Bu esa mazkur masalaga faqat sotsiologik yoki pedagogik nuqtai nazardan emas, balki chuqur psixologik yondashuv asosida ham qarash zaruratini yuzaga keltiradi. Xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini o'rganish orqali ularning ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, faol fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlash va jamiyat taraqqiyotidagi ishtirokini kengaytirish mumkin bo'ladi.

Mazkur maqolada xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirishga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillar tahlil qilinadi, ularning mazmun-mohiyati va o'zaro bog'liqligi yoritiladi. Shuningdek, xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik qo'llab-quvvatlash, motivatsion muhit yaratish va shaxsiy salohiyatni rivojlantirishning ahamiyati ilmiy asosda ochib beriladi.

ASOSIY QISM

Xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirish masalasi bugungi kunda psixologiya, pedagogika, sotsiologiya hamda gender tadqiqotlari kesishgan nuqtada o'rganilayotgan dolzarb mavzulardan biridir. Ijtimoiy faollik shaxsning jamiyat hayotidagi voqea-hodisalarga befarq bo'lmasligi, jamoat ishlarida ishtirok etishi, muayyan tashabbuslar bilan chiqishi, ijtimoiy muammolar yechimiga daxldorlik hissini namoyon qilishi bilan tavsiflanadi. Xotin-qizlarda bunday faollikning shakllanishi esa, avvalo, ularning ichki psixologik holati, o'ziga bo'lgan munosabati, atrofdagilar bilan munosabat o'rnatish qobiliyati va shaxsiy imkoniyatlarini anglash darajasi bilan chambarchas bog'liqdir.

Xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini belgilovchi eng muhim psixologik omillardan biri bu motivatsiyadir. Motivatsiya shaxsni faoliyatga undovchi ichki kuch sifatida namoyon bo'ladi. Agar ayolda o'z hayotini, oilasini, jamiyatdagi mavqeini yaxshilashga nisbatan ichki ehtiyoj va qiziqish yuqori bo'lsa, uning ijtimoiy jarayonlardagi faolligi ham oshadi. Motivatsiya nafaqat tashqi rag'batlar, balki ichki o'sishga intilish, foydali bo'lish istagi,

jamiyatda o'z o'rnini topishga bo'lgan ehtiyoj bilan ham belgilanadi. Shu sababli xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirishda ularning ichki motivlarini qo'llab-quvvatlash, yutuqlarini e'tirof etish va ijobiy rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega.

Yana bir muhim omil – bu o'z-o'zini baholashdir. O'z imkoniyatlarini real anglaydigan, o'z kuchiga ishona oladigan ayollar odatda ijtimoiy faolroq bo'ladilar. Aksincha, o'zini past baholash, o'z fikrini erkin ifoda etishdan cho'chish, tanqiddan qo'rqish kabi holatlar xotin-qizlarning ijtimoiy tashabbus ko'rsatishiga to'sqinlik qiladi. O'z-o'zini baholash darajasi ko'pincha oiladagi tarbiya, ijtimoiy muhit, bolalik davridagi tajribalar, ta'lim jarayoni va yaqinlarning munosabati orqali shakllanadi. Shu bois xotin-qizlarda ijobiy "Men" konsepsiyasini rivojlantirish, o'z qadrini his etish va shaxs sifatida qadrlanish hissini mustahkamlash ijtimoiy faollikning psixologik asoslaridan biri hisoblanadi.

Ijtimoiy faollikni shakllantirishda emotsional barqarorlik ham alohida ahamiyatga ega. Emotsional jihatdan barqaror bo'lgan xotin-qizlar turli ijtimoiy vaziyatlarda o'zini boshqara oladi, qiyinchiliklardan cho'chimaydi, muammolarni bosiqlik bilan hal etishga harakat qiladi. Aksincha, hissiy zo'riqish, xavotir, ichki qo'rquv va ishonchsizlik ayolning jamiyatdagi faol ishtirokini cheklaydi. Ayniqsa, jamoat oldida chiqish qilish, rahbarlik vazifasini bajarish, bahs-munozaralarda qatnashish kabi holatlarda emotsional barqarorlik katta rol o'ynaydi. Bu sifatni rivojlantirish uchun psixologik treninglar, muloqot mashqlari, o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kommunikativ kompetensiya ham xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Jamiyatda faol bo'lish uchun shaxs o'z fikrini aniq va ravon bayon qila olishi, boshqalar bilan samarali muloqot o'rnata bilishi, jamoada ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Xotin-qizlarda kommunikativ qobiliyatning rivojlanganligi ularning ijtimoiy munosabatlar doirasini kengaytiradi, jamoatchilik ishlarida faolroq ishtirok etishiga yordam beradi. Ayniqsa, liderlikka intilish, tashabbus ko'rsatish, muammolarni birgalikda hal etish jarayonlarida muloqot madaniyati va kommunikativ ishonch katta ahamiyat kasb etadi. Demak, xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni oshirish uchun ularda nutq madaniyati, jamoa bilan ishlash, tinglash va ishontira olish ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

Liderlik qobiliyati ham ijtimoiy faollik bilan uzviy bog'liq bo'lgan psixologik omillardan biridir. Liderlik faqat rahbarlik lavozimini egallash bilan emas, balki atrofda qilargalarga ta'sir o'tkaza olish, mas'uliyatni zimmasiga olish, tashabbus ko'rsatish, boshqalarni ezgu maqsad sari birlashtirish kabi sifatlar bilan namoyon bo'ladi. Xotin-qizlarda bunday sifatning rivojlanishi ularning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlaydi, faollik darajasini oshiradi. Biroq ayrim hollarda ijtimoiy stereotiplar ayollarning liderlik salohiyatini to'liq namoyon etishiga to'sqinlik qiladi. "Ayol faqat oila bilan shug'ullanishi kerak" degan qarashlar, ba'zi psixologik to'siqlar va ichki ikkilanishlar ularning tashabbuskorligini cheklashi mumkin. Shu sababli ayollarda liderlik sifatlarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus psixologik va pedagogik dasturlarni yo'lga qo'yish zarur.

Xotin-qizlar ijtimoiy faolligiga ta'sir qiluvchi muhim omillardan yana biri – ijtimoiy ishonchdir. Bu shaxsning o'ziga, jamiyatga, ijtimoiy institutlarga va o'z harakatlarining natijasiga bo'lgan ishonchini anglatadi. Agar ayolda "mening fikrim muhim", "men jamiyat uchun foydali ish qila olaman", "mening tashabbusim qo'llab-quvvatlanadi" degan ichki ishonch shakllangan bo'lsa, u jamiyat hayotida faolroq bo'ladi. Aksincha, befarqlik, o'z fikrining qadrlanmasligiga ishonch, ijtimoiy tushkunlik va passivlik kayfiyati faollikni susaytiradi. Ijtimoiy ishonchni shakllantirishda oiladagi ijobiy muhit, ta'lim tizimidagi qo'llab-quvvatlovchi yondashuv, mahalla va jamoatchilikning rag'batini muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, xotin-qizlarning ijtimoiy faolligiga ta'sir etuvchi psixologik omillar ichida irodaviy sifatlarni ham alohida qayd etish lozim. Qat'iyatlilik, sabr-toqat, maqsad sari intilish, qiyinchiliklarga bardosh berish, qaror qabul qila olish kabi sifatlarning jamiyatdagi faol ishtirokini ta'minlaydi. Irodaviy sifatlarning kuchli bo'lgan shaxs odatda tashqi to'siqlardan ortga chekinmaydi, o'z fikrini himoya qila oladi va boshlangan ishni oxiriga yetkazadi. Bunday sifatlarning ayniqsa ijtimoiy loyihalarda, kasbiy faoliyatda, jamoat ishlarida va oilaviy mas'uliyat bilan ijtimoiy faollikni uyg'unlashtirishda muhimdir.

Bugungi kunda xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirish faqat individual psixologik sifatlarga emas, balki ularni rivojlantirishga xizmat qiluvchi ijtimoiy-psixologik muhitga ham bog'liq. Oila, ta'lim muassasasi, mehnat jamoasi, mahalla va ommaviy axborot vositalari ayollarning psixologik holati va ijtimoiy faolligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Qo'llab-quvvatlovchi, rag'batlantiruvchi va imkoniyat yaratib beruvchi muhit mavjud bo'lganda xotin-qizlar o'z salohiyatini erkinroq namoyon eta oladilar. Demak, ularning ijtimoiy faolligini oshirish uchun faqat ichki psixologik resurslarni emas, balki tashqi ijtimoiy sharoitlarni ham hisobga olish lozim.

Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirishda motivatsiya, o'z-o'zini baholash, emotsional barqarorlik, kommunikativ kompetensiya, liderlik, ijtimoiy ishonch va irodaviy sifatlarning o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Ushbu omillarni izchil rivojlantirish orqali xotin-qizlarning jamiyatdagi faolligini, tashabbuskorligini va ijtimoiy mas'uliyatini oshirish mumkin. Bu esa, o'z navbatida, jamiyat taraqqiyoti, gender tenglikni ta'minlash va fuqarolik jamiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirish jamiyat taraqqiyoti, fuqarolik jamiyati rivoji va gender tenglikni ta'minlashda muhim omillardan biridir. Mazkur jarayonni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ayollarning ijtimoiy faolligi faqat tashqi imkoniyatlar yoki ijtimoiy sharoitlar bilan emas, balki ularning ichki psixologik holati va shaxsiy resurslari bilan ham bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, motivatsiya, o'z-o'zini baholash, emotsional barqarorlik, kommunikativ kompetensiya, liderlik qobiliyati, ijtimoiy ishonch va irodaviy sifatlarning jamiyatdagi faol ishtirokini ta'minlovchi asosiy psixologik omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, o'ziga ishongan, ichki motivatsiyasi kuchli, hissiy jihatdan barqaror va muloqot ko'nikmalari rivojlangan xotin-qizlar jamoatchilik hayotida, ta'lim va mehnat jarayonlarida, shuningdek ijtimoiy tashabbuslarda faolroq qatnashadilar. Aksincha, o'z imkoniyatlarini past baholash, qo'rquv, ijtimoiy stereotiplarga bo'ysunish va

yetarli psixologik qo'llab-quvvatlashning mavjud emasligi ayollarning ijtimoiy faolligini susaytiruvchi omillar hisoblanadi. Demak, xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun ulardagi ichki psixologik resurslarni rivojlantirish bilan bir qatorda, qulay ijtimoiy-psixologik muhitni ham yaratish zarur.

Shuningdek, maqola doirasida ko'rib chiqilgan ilmiy yondashuvlar xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirish tizimli va uzluksiz pedagogik-psixologik ta'sirni talab etishini ko'rsatadi. Bu borada oiladagi qo'llab-quvvatlovchi muhit, ta'lim muassasalaridagi rag'batlantiruvchi yondashuv, jamiyatda ayollar salohiyatiga nisbatan ijobiy munosabat hamda gender stereotiplarni bosqichma-bosqich kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar katta ahamiyatga ega.

Umuman olganda, xotin-qizlarda ijtimoiy faollikni shakllantirishda psixologik omillarni chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish ularning shaxsiy kamoloti, jamiyatdagi mavqeyini mustahkamlash, ijtimoiy tashabbuskorligini oshirish hamda faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa nafaqat alohida shaxs manfaatlari, balki butun jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
2. Tojiboyeva D., Yo'ldoshev M. Pedagogika. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2016.
3. Nishonova Z.T. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: Noshir, 2019.
4. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Musurmonova O.A. Oila pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. Qodirova F.R. Gender psixologiyasi asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.